

Paul Peyskens / Stuc

melancholie, het treurt bij de vergankelijkheid van zijn idealen. Het is niet zo, denk ik, dat de tragedie onmogelijk is geworden, zoals Steiner beweert, door de onmogelijke verzoening van noodlot en Verlichting. De allegorie en het barokke treurspel (en de erfgenamen daarvan) zijn pogingen om aan de verplichte aanvaarding van de éne God te ontsnappen: de emblemen zijn een soort afgodjes, die echter niet mogen worden vereerd. Zoals Benjamin het zegt: "Indien de Kerk erin geslaagd was de goden uit de gedachten van de gelovigen te verdringen, dan zou de allegorie nooit ontstaan zijn. Want deze is geen epigonaal monument van een overwinning, het is veeleer een woord, dat een ongebroken restant van het antieke leven moet uitbannen."

Op die manier is het zinvol om het park van Goethe in Weimar én zijn *Torquato Tasso* te beschouwen als relatief bewuste pogingen om de antieke erfenis, het heidendom dat onze cultuur tot op het merg heeft doordrongen, te verzoenen met de 'totaliserende' tendensen die zowel in het monotheïstische christendom als in de verlichte heerschappij van de Rede zichtbaar zijn. Dan kan het park in Weimar de ruïnes van het heidendom tonen, en *Torquato Tasso* de ruïnes van een 'onredelijke' samenleving. Hoe vreemd dit ook moge klinken: Goethe als postmodern kunstenaar.

Torquato

Twee eeuwen later blijft deze *Torquato Tasso* de kunstenaarsziel belagen. *Torquato Tasso* toont de beroemde Italiaanse dichter - uit wiens epen de Duitse klassieken moeiteloos konden citeren - aan het hof van Ferrara, waar hertog Alfons van Este hem verwent. Leonore, de zuster van de hertog, houdt van Tasso, maar een bekende

nis gaat de perken van de hoofse omgangsvormen te buiten. Tasso houdt ook van haar, maar ze kunnen elkaar niet vinden. Het relatief rustige leven aan het hof wordt onderbroken door de komst van staatssecretaris Antonio Montecatino, die zonder omwegen zijn minachting over de dichter laat blijken. Tasso zoekt vriendschap met hem, ondanks alles, maar Antonio wijst hem af: Tasso daagt hem uit. De hertog, furieus over dit incident, verbant Tasso naar zijn werkkamer. Leonore Sanvitale, hartsvriendin van Leonore van Este, stapt mee in de intrige, ze wil met Tasso op reis. Het drama eindigt in een eigenaardig gesprek tussen Tasso en Antonio: verzoening? leedvermaak? de aankondiging van een zelfmoord?

De kritiek van tijdgenoten prees de poëzie maar twijfelde sterk aan de dramatische kracht van dit stuk: "Tasso's karakter schijnt ons dus noch interessant, noch onderrichtend te zijn", concludeerde Friedrich Nicolai in 1790.

Het is opvallend dat precies dit drama in het repertoire opduikt op momenten die, zowel voor de samenleving als voor de betrokken theatermaker, van cruciaal belang (lijken te) zijn.

Stein

Peter Stein toonde, in Bremen in 1969, *Torquato Tasso* als het tegen-beeld van de plaats die hij als kunstenaar wilde innemen. Zijn Tasso was een 'Emotionalclown' die zich gewillig liet manipuleren door de grillige figuren waarmee het hof van Ferrara bevolkt was: de dichtkunst als onschadelijk roesmiddel, dat echter de geest nauwelijks verruimde, integendeel. Stein toonde welke verwachtingen de postfeodale samenleving koesterde ten aanzien van haar hofdichters, en stelde dat de burgerlijke samenleving precies

hetzelfde eiste van haar theatermakers. Daar wou hij niet aan meedoen, en dus stichtte hij, een jaar later, gebruik makend van de structuur van een progressief privé-theatertje in Berlijn, de Schaubühne am Halleschen Ufer. Het belang van het werk dat daar sindsdien geleverd wordt, zowel in een visie op het repertoire als in de ontwikkeling van een esthetiek, kan moeilijk overschat worden.

De reacties op Steins *Tasso* waren zeer verdeeld: een aanslag op het klassieke erfgoed, een vrijblijvende spot met vijf domme Italiaanse hovelingen, maar ook een gedurfde openbaring van de door Goethe 'weggeschreven' maatschappelijke tegenstellingen - een consequent Brechtiaanse lezing van een burgerlijk tractaat.

Peymann

Tien jaar later, in 1980, encenseert Claus Peymann in Bochum *Torquato Tasso*, zo mogelijk nog subjectiever dan Peter Stein. Peymann was enkele maanden voordien in Stuttgart ontslagen, omdat hij geld had ingezameld voor een tandheelkundige behandeling van RAF-gevangene Gudrun Enslin: deze *Tasso* was zijn eerste werkstuk sinds dit schandaal.

Anders dan Bruno Ganz bij Peter Stein, speelt Peymanns Tasso (Branko Samarovski) niet het spel van de hovelingen mee, hij werpert zijn clowneske rol. Hij verbijt wanhopig zijn ellende in een doorzichtige cel van plexiglas die hij langzaam van het licht afsluit met vellen papier. Deze Tasso gelooft niet meer in een zinvolle plek voor de kunstenaar in de samenleving, ook niet als hofnar, en hij bekijkt het hof waaraan hij vertoeft als een zielig stel would be-tirannen.

Ook hier weer heftige kritiek: te modieus, te pamflettair, te veel subjectivisme van een auto-